

SIRP JA VASAR

ESTI NSV KULTUURIMINISTERIUMI, ESTI NSV KIRJANIKE LIIDU, ESTI NSV KUNSTNIKE LIIDU
JA ESTI NSV HELILOOJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Nr. 28 (864)

Reedel, 8. juulil 1960. a.

XIX aastakäik

Et see kunagi ei korduks

Mitte väga ammu saabus Böömi-maalt, linnakesest, kus asus Dachau koonduslaager, teade, et linnae ja kogukonna nõukogu liikmed saavad Bonnile ühe palvekirja teise järel, milles nõutakse koonduslaagri külastamise keelamist ja selle jäänuste lammutamist. «Milleks sorida mälestustest?» väitis lugupeetud püürmeister. «Need olid kurvad ja hirmsad asjad. Need peletavad eemale turiste. Inimesed tahavad meie kauni maastiku tavaliselt rahulikult kohvi juua ja kooke süüa, mitte aga laagrit meenutada.» Kauni Dachau linnakese kogukonna nõukogu täiendas seda: «Võib rääkida mis tahes, kuid Dachaus istusid ju asotsiaalsed elemendid.»

Väikeses Doonau-äärses linnas Mauthausenis, kus samuti oli koonduslaager, kuhu viidi 300 000 inimest kõigist rahvustest ja kus 123 000 nendest hukkus, niisuguseid asju ei kuule. Mauthauseni oma järsu «surmatrepiga», kus vange tapeti ja kuristikku heideti, oma valvetornide ja barakkidega, oma väljakuga, kus uued vangid pidid pealt vaatama, kuidas nende seltsimehi nuutidega surruks peksti või võllasse tõmmati, see Mauthauseni elab rahva mälestustest. Ta elab mitte ainult sellepärast, et Austria valitsus on Austria rahva soovil ja nõudmisel Mauthauseni muundnud hukkunute mälestuspaigaks ja tulevastele põlvetele hoiatuseks. Ta elab ka sellepärast, et ta on jäänud isegi nende inimeste mülli ja südamesse, kes tavaliselt räägivad enda kohta: «Mina poliitikaga ei tegele.»

Kui veedad mõned päevad kuskil endise koonduslaagri lähedal, mõnes väikeses roheluses ja roosidesse uppuvates majakestega linnas, siis tunned, kui sügavalt on inimeste müllus ja südames mälestus Mauthausenist.

Inimesed tulevad üksinda, kahekesi, väikestes gruppides. «Me tahame Mauthausenit näha. Me oleme sellest palju kuulnud, ja kuna nüüd oleme just siinkandis... Kas tõesti kõik oli nii, nagu kirjutatakse?» Opetaja juhib oma klassi läbi laagri. Külastamine ei kuulu kooliprogrammi. «Lapsed peavad nägema», ütleb õpetaja. «Peavad nägema, et see enam ei korduks, kui nemad suureks saavad.» Pärast keskpäeva, kui naised ja mehed põllult tulevad ja piki Mauthauseni müüre sammuvad, jäävad paljud seisma ja lõbavad risti ette. «Nende eest, kes seal surid,» vastavad nad küsimusele. «Kuid paljud nendest, kes surid, ei uskunud jumalasse,» öeldakse neile. «Seal oli kommuniste, sotsialiste, nõukogude sõ-»

EVA PRIESTER,
Austria kirjanik

javange.» Kuid vastuseks kuulete: «See ei tähenda midagi, nad hukkusid meie maal ja meie palvetame nende eest.» Kord ütles üks vanamees. «Nad surid, et meile vabadust anda.»

Millest see tuleb, et Mauthausenis räägitakse koonduslaagrist hoopis teisiti kui Dachaus? Sellele küsimusele saab olla ainult üks vastus: mitte üksnes Mauthauseni linnakeses, vaid kogu Austrias on enamik inimesi sellest teadlikuks saanud, — ja see protsess võttis üsna kaua aega, — et Mauthauseni polnud üksnes jubeidust paigaks, vaid ka ülluse, vendluse, lootuse paigaks. Mauthauseni oli paigaks, kus hirmus ebainimlik režiim avaldus kogu oma koletislikkuses. Režiim, mis hävitas ja piinas tema teele ette astuvaid inimesi, et mähkida kogu maailm sõjapimedusse ja ääretul kalmistul kehtetada oma verine võim. Nende jaoks, kes seda pimedust ei tahtnud, ehitati niisugused surmalaagrid nagu Mauthauseni.

Kuid selle režiimi vastaseid, mis ainult surma külvates eksisteerida suutis, vangla ei mürdnud. Ka Mauthausenis heiskasid nad võitluse lipu fašismi vastu. Siin, Mauthausenis, sündis nende inimeste suur vendlus, kes tahtsid oma maale vabadust ja sõltumatust ning rahu igavesteks aegadeks. See vendlus ilma rahvuslike ja maailmavaatelistel erinevusteta eksisteeris juba ammu. Kuid Mauthausenis ja teistes taolistes laagrites ilmnis see avalikult. Austerlased ja venelased, prantslased ja poolakad, jugoslaavlased ja laagrisse vangistatud saksa antifašistid jätkasid koos võitlust Hitleri vastu. Algu piirdus võitlus seltsimeeste päästmisega surmast. Kuid 1945. aasta kevadel paisus see relvastatud ülestõusuks ss-laste vastu. Inimesed teavad näiteks, et austria kommunistid päätsid Mauthausenis praeguse Austria Rahvsnõukogu esimehe Figli, ja oli katoliiku vaimulik, kes talusid õudseid piinu, kuid ei reetnud oma seltsimehi kommuniste või sotsialiste.

Ja pikkamööda mõistsid inimesed: rahvaste ja erineva keele, erineva usutunnistusega enastohverdavad inimeste ühises võitluses sündis võit. Nad mõistsid, et ei võidutsenud mitte Hitler, ss-lased ega hävitamisrelvad, vaid need «nõrgajõulised», nagu fašistid neid mõnitades nimetasid, need, kes üle kõige armastasid rahu ja vabadust

ning olid valmis neid kaitsma oma elu hinnaga. Hitleri impeerium varises, ja endised koonduslaagrite vangid on kindlalt otsustanud mitte lubada uue sõja koledusi.

Mauthauseni tunnevad inimesed väga selgelt, et nende maa, mida nad armastavad ja millele nad on uhked, nende sõltumatu ja rahuarmastav Austria, on sündinud võitluses Hitlerliku fašismi vastu. Nad tunnevad, et esimesi sõnu tulevasele Austriale lausuti salaja, sosinal, Mauthauseni barakkides või valjusti, kartmatult piinamisel ja võlla all, seal, kus hingelt tugevad ütlesid hüvasti oma kodumaale.

Ei! Muuta Dachau ja teised koonduslaagrid lopsakateks parkideks kohvikute ja õllepoodidega, kus sõjaväerkestid mängivad möödunud ja tulevaste aastate meelodiat, seda võib soovida ainult siis, kui tahad varjata, et miljonid inimesed 1945. aasta võitu ihkasid. See on katse inimesi veenda, et sõjapõldeajad pole lõplikult kaotanud, et on saabunud ainult paus, mille järel võib uuesti alustada. Soovida, et inimesed unustaksid Hitlerlikud koonduslaagrid, tähendab soovida uut sõda.

Muidugi leidub meil inimesi, kellele mälestus Mauthausenist pole meele järele. On brošüüre, on ajalehti, mis püüavad tõendada, et faktid fašistlike laagritest olevat «saksa rahva solvamine», et laagrites hukkus «ainult» üks või kaks miljonit inimest, tegelikud hirmsad arvud ei vastavat tõele. Need on samad inimesed, kes vahel provotseerivad «demonstratsioone» natsismivastaste filmide ja näidendite esitamise vastu, «demonstratsioone», mis lõpevad läbikukkumisega. Need on samad inimesed, kes püüavad meil korraldada sõdurite kokkutulekuid ja kasutada neid vennastamiseks Lääne-Saksamaa fašistlike inimeeste ning kindralitega.

Missugust tööd need inimesed Austrias teevad, seda näitab nende ajakirjade ja laimbrošüüride päritolu. Kõik need tulevad Adenaueri Saksamaalt, peamiselt «propagandakeskusest» Münchenis. Missugust eesmärki nende tegevus Austrias taotleb, seda võib mõista nende nõudmisest — tunnustada Austria «Saksamaa osaks», eelse Hitleri Saksamaa ja tänase Adenaueri Saksamaa ülistamisest, nõudmisest, et Austria võtaks osa «Euroopa kaitsmisest kommunisti vastu», s. t. uue sõja ettevalmistamisest sotsialistlike maade vastu.

Need inimesed on meie maale võõrad, kuigi nad kannavad taskus Austria passi. Nad on vähemus, kuid reeturite vähemus võib ohtlik olla. Inimesed meie maal on nüüd teadlikud, et nende reeturite suhtes peab valvas olema. Kohtumisel Mauthausenis tuletas N. S. Hruštšov meelde suure tšehhi kirjaniku Julius Fučiku sõnu: «Inimesed, ma armastan teid! Olge valvsad!» See üleskutsu valvsusele ei lange meie maal kivisele pinnasele.

Kuid valvsus ei tohi olla passiivne. Meie valvsus uue sõjaohu suhtes, mis võib ähvardada meie sõltumatust, peab avalduma niisuguse poliitika jätkamises ja arendamises, millest vangid sosinal rääkisid Mauthauseni barakkides, — see on sõpruse ja koostöö poliitika kõigi rahvastega, kes, nagu meiega, tahavad rahu ja sõltumatust, sõpruse ja koostöö poliitika ennekõike suure nõukogude rahvaga, kes on meile sadu kordi tõestanud, et ta on meie tõeline sõber ja meie sõltumatuse kaitsja. Meie valvsus peab avalduma pingutustes tugevdada ja laiendada suurt rahu ja inimeste heaolu eest käiva võitluse rinnet, mis 1945. aastal purustas fašismi ja nüüd seisab ees nende teel, kes tahavad maailma taas mähkida koonduslaagrite okstraadisse ja katta teda ääretult surnuadadega.

Eesti NSV 20. aastapäva tähistamise teaduslik sessioon

15. juunil toimub Tallinnas Kohtu t. 6 Eesti NSV Teaduste Akadeemia organiseerimisel teaduslik sessioon, mis on pühendatud Eesti NSV 20. aastapäevale. Sessioonil esinevad ettekandega «Sotsialistliku revolutsiooni võit Eestis 1940. aastal» ajal. tead. kand. V. Maamägi ja akadeemia korrespondent liige A. Veimer teemal «Eesti NSV tööstuse hõlme päeva piirjooni». Peale lõunat on päevakorras akad. K. Orviku ettekanne saavutustest Eesti NSV territooriumil geoloogilise uurimise ajal nõukogude võimu 20 aasta jooksul. Õigustead. doktor B. Levin kõneleb Nõukogude riikluse arengu põhijoontest Eestis.

1. juulil külastas N. S. Hruštšov Viini autotehast Floridsdorfi tööliserajoonis. Pildil: N. S. Hruštšov vastab tehase tööliste ja teenistujate tervitustele.

FREUNDSCHAFT!

Austria rahvas tervitab palavalt N. S. Hruštšovi

Nõukogude valitsuse juht jätkab oma rahu ja sõpruse missiooni Austrias tõmmiselt kasvava eduga. Viin, Mauthausen, Linz, Wels, Salzburg, Villach, Klagenfurt — kõikjal kohatakse kõrge nõukogude küllaline kõige südamelikumalt sooja vastuvõttu, kõikjal saadavad teda südamest tulevaid sõnad: «Sõprus, Nikita Hruštšov!», «Freundschaft, Nikita!».

Linz on Austria suur tööstuskeskus. Hommikul vara teeb N. S. Hruštšov linnas jalutuskäigu, mida protokoll ette ei näe, astub selle elanikega sündimatu vestluse. Kondiitriäris kinkis rõõmsalt üllatunud peremees talle suure «Lini tordi». Siis käisid Nikita Sergejevitš Hruštšov ja teda saatvad isikud kahes kaupluses, kus müüakse autosid, ja valmisriiete kaupluses, heitsid pilgu garaaži ja autotöökohta. N. S. Hruštšov vestles linnaelanikega, kiitlised töölised nende elu ja tööasu üle, naljatles kauplusemüüjatega, surus vana raudteelase kätt, hellitles väikest last.

Kõige temperamentsemad Linzi elanikud murravad läbi poliitsetõkkest. N. S. Hruštšovi ja tema abikaasa juurde rajas endale tee hallinervate juustega meeldiv naine. Ta on N. S. Hruštšovi perekonda kohanud kolmekümne aastaga algul Nõukogude Liidus. Tuhmunud fotol, mida naine näitab, on abielupaar Hruštšovid oma viieaastase tütre Radaga. Vana tuttav Linzist pühib rõõmpisarsaid, mida see kohtumine esile kutsub.

Siis suundusid kõik autobussidel metallurgiakombinaati «Fest». Tee ääres seisid jälle tuhandeid linnaelanikke, kes Nõukogude valitsuse juhti soojalt tervitasid.

Tõelised võtsid N. S. Hruštšovi vastu kiiduvallidega ja hurra-hüüetega.

N. S. Hruštšov ja temaga kaasas olevad isikud viibisid Welsi linnas, Austria suures põllumajanduskeskuses.

Autobussid sõidavad edasi, möödudes rohelusest uppuvatest maalilistest asulatest Ida-Alpide orgu pidi. Lühikest aega enne piiri ületamist, mis lahutab Ülem-Austriat Salzburgi provintsi, peatub autode kolonn lühikeseks puhkuseks kuurordilinnakeses Bad Ischlis. Siis liikus autobusside kolonn edasi. Tee viis mööda maalilistest järvedest.

N. S. Hruštšov ja temaga kaasas olevad isikud saabusid Fuschli jahilossi, mis asub Salzburgi linna lähedal. Siit suundusid nad pärast lühikest puhkust Salzburgi.

Siin külastasid N. S. Hruštšov ja temaga kaasas olevad isikud Wolfgang Amadeus Mozarti maja-muuseumi, kus see suur Austria helilooja oli sündinud ja veetnud oma lapsepõlve. Nõukogude valitsuse juht kinkis maja-muuseumile heliplaadi Tšaikovski balleti «Luikede järv» ja Prokofjevi balleti «Romeo ja Julia» muusikaga.

Siis vaatasid N. S. Hruštšov ja temaga kaasas olevad isikud uut komserdisaali traditsiooniliste muusikafestivalide jaoks. Juba kontserdisaali sissekäigu juures tervitasid N. S. Hruštšovi ja tema abikaasat Austria-Nõukogude Ühingu esindajad.

Salzburgist sõitis N. S. Hruštšov koos teda saatvate isikutega Kapruni. Autodekolonn sõitis mööda kitsa paela lookevat maanteed Alpi mägede keskel. Mägedes ja orgudes, igas linnas ja külas tulid inimesed teele ja tervitasid N. S. Hruštšovi soojalt. Inimestel olid käes lilled, tänavad olid

ehitud rahvuslippudega, piki majaridasiid kulgesid vanikud.

Autod peatusid pisikeses teeäärse küla Immlau juures. Külaelanikud eesotsas sissesõiduhoovi peremehega tervitasid N. S. Hruštšovi kui kauaoodatud külalist. Lapsed kinkisid Nikita Sergejevitšile ja Nina Petrovnale lilli. Seejärel jõudsid Nõukogude küllalised kõrgel mägedes asuvasse Kapruni hüdroelektrijaama.

Pärast hüdroelektrijaama vaatamist jätkasid N. S. Hruštšov ja teda saatvad isikud ringsõitu. Pärast Bad-Gasteini kuurordilinna, mis on kuuluis oma tervisevõimalike poolest, istusid kõik ringsõidust osavõtjad ajutiselt ümber raudteevagunitesse. Seni kui oodati rongi väljumist, tulid N. S. Hruštšovi vaguni juurde linnaelanikud. Avatud akna juures seistes vestles Nõukogude valitsuse juht nendega lihtsalt, nagu heade tuttavatega.

Elektrirong kihutas läbi 8 kilomeetri pikkuse Taueri tunneli. Siis jõudsid vagunid pimedusest uuesti valguse kätte — siin algas järgmine provints Kärnten. Maavalitsuse juht F. Wedenig oli N. S. Hruštšovile vastu tulnud ja sõitis temaga kaasa.

Edasi suundusid küllalised autobussid Villachi linna. Siin korraldas elanikkond N. S. Hruštšovile sündimiku vastuvõtu.

Tänavale võõrastemaja ees, kus peatusid N. S. Hruštšov ja tema kaaskond, kuuluvad isikud, kogunes suur rahvamurd. Kõik nad tahtsid näha kõrget Nõukogude küllalist.

Hotelli tohtus vestibüülis oli ebataoliselt palju inimesi. Siia olid tulnud arvukad töötajate delegatsioonid, et tervitada Nõukogude küllalist. Algasid uued kaasakiskuvad kohtumised.

Esimesena tervitas N. S. Hruštšovi kaevurite delegatsioon Kleibergist. Kohtuma N. S. Hruštšoviga tulid raudteelaste delegatsioon, naiste delegatsioon, delegatsioon Ida-Tirolist, keemiatehaste töölised delegatsioon, Villachi linna kommunistide delegatsioon.

Villachist sõitsid N. S. Hruštšov ja temaga kaasas olevad isikud Kärnteni pealinna Klagenfurti.

Tõhusamat abi kultuuriülikoolidele

NSV LIIDU KULTUURIMINISTERIUMI
KOLLEGIUMI ISTUNGILT

tõhustanud ka kunstnike ja heliloojate liidud ning Ülevenemaaline Teatriühing. Rahvaülikoolide tegevusest võtavad osa Ukraina, Gruusia, Läti, Leedu ja teiste vabariikide nimekad kirjanikud ja kunstitegelased, samuti teatrid, muuseumid ja konservatooriumid.

Siiski ei vasta paljude kultuuriülikoolide tegevus töötajate soovidele ja nendele nõuetele, mis tulenevad NLKP Keskkomitee otsusest «Partei-propaganda ülesandest kaasaja tingimustes». Reas kultuuriülikoolides on õppetöö teaduslik-teoreetiline tase madal. Mõnedel juhtudel ei anna õppekavad kuulajatele süstemaatilisi teadmisi kirjanduse ja kunsti valdkonnas, ei ole tihe seot kaasajaga ja kommunistliku ülesehitustöö ülesannetega, domineerib ajalooline temaatika. Kuulajate hulgas on veel vähe töölisi ja kolhoosnikuid.

Osas ülikoolides jäävad kuulajad loengutest eemale õppeprotsessi ebara-

huldava organiseerimise ja loengute madala kvaliteedi tõttu.

Mõnede liiduvabariikide kultuuriinisteeriumid on viimasel ajal hakanud vähem tähelepanu pöörata nendele hariduskolledale, kultuuriülikoolide jaoks lektorite värbamisele ja nende varustamisele õppevahenditega.

Kultuuriülikoolide tegevust ja selle parandamise abinõusid arutati 1. juulil NSV Liidu Kultuuriministeriumi kolleegiumi istungil liiduvabariikide kultuuriorganite, Üleliidulise Poliitiliste ja Teaduslaste Teadmiste Levitamise Ühingu, ÜAÜKN-i, ÜLKNÜ Keskkomitee ja loominguiliste liitude esindate osavõtul. Vahetati mõtteid kultuuriülikoolide parema juhtimise ja uueks õppeaastaks ettevalmistamise üle. Eritist tähelepanu pöörati küsimustele, mis on seotud lektorite kaadri valikuga, õppevahendite soetamisega, näidisprogrammide koostamisega ning marksistlik-leninlikku esteetikat, samuti teatrikunsti, muusika, kujutava kunsti ja filmikunsti probleeme käsitleva populaarse kirjanduse väljaandmisega. (TASS)

Kirjandus- ja kunstialaste Lenini preemiate komitees

Kirjandus- ja kunstialaste Lenini preemiate komitee jätkab tööd vastu võtmist 1961. aasta Lenini preemiate määramiseks.

Töid võetakse vastu kuni 1. detsembrini 1960.

Kõik esildised, mis saadetakse komiteele pärast selle tähtaja möödumist, tulevad arutusele järgmisel sessioonil, kui vaadatakse läbi 1962. aasta Lenini preemiate taotlusi.

1961. aasta Lenini preemiate taotlemiseks võib esitada kirjandus- ja kunstiteoseid ning ajakirjanduse ja publitsistika alaseid töid, mis olid trükitis ilmunud, avalikult ette kantud või demonstreeritud hiljemalt 15. juuniks 1960.

Seoses eespool öelduga pöördub Lenini preemiate komitee Nõukogude üldsuse poole palvega organiseerida kõige lähemal ajal silmapaistvamate teoste laialdane arutamine ja nende esitamine 1961. aasta Lenini preemiate taotlemiseks. Kandidatuuride õigeaegne ja põhjalikult läbimõeldud esitamine aitab komiteel saadatud töid igakülgsest uurida ning võimaldab anda nad kindlaksmääratud ajal üldrahvalikuks arutamiseks.

Ettepanekud Lenini preemiate määramiseks, arvamused esitatud töde kohta, samuti kõik materjalide vormistamisega seotud küsimused tuleb saata aadressil: Москва К-9, проезд Художественного театра, дом 3-А, Комитет по Ленинским премиям в области литературы и искусства при Совете Министров СССР.

Georg Otsa suur menu Soomes

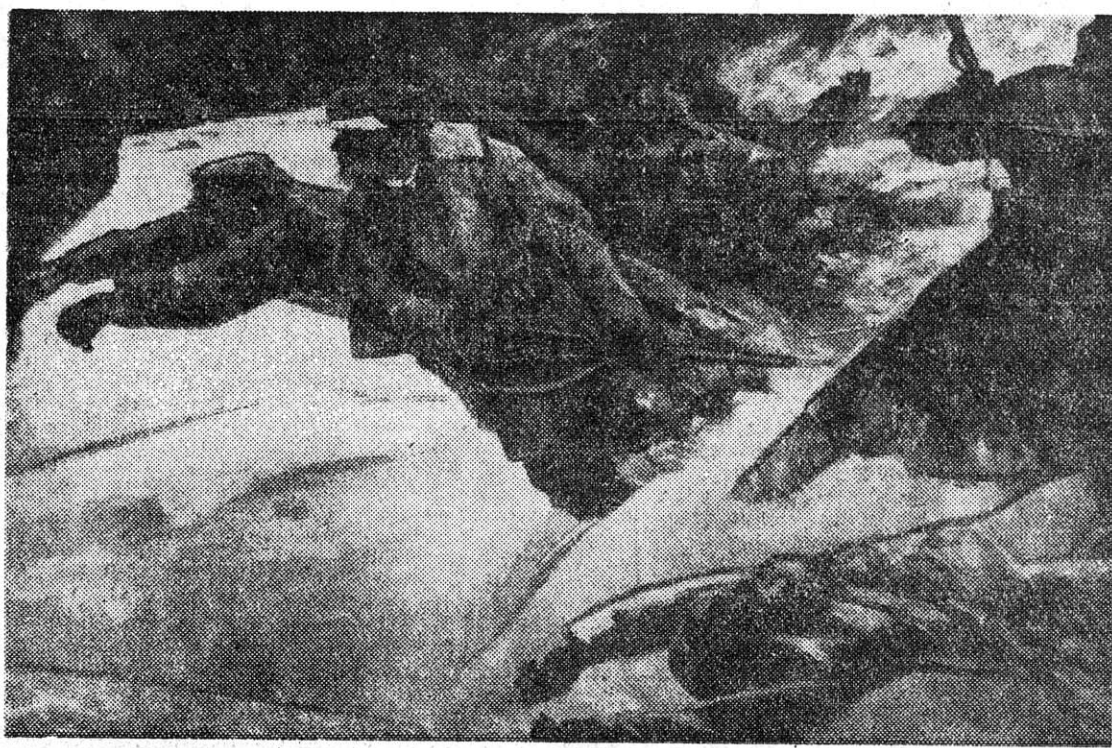
HELSINGI, 5. 7. (TASS.) Juba ammu enne Georg Otsa saabumist Soome avaldasid paljud sealse ajalehed artikleid kuulsast eesti lauljast.

Georg Otsa kontserdireis algas 30. juunil Turus seoses Soome põllumajanduse suurnäituse avamisega. Viimasele vaatamata toimus kontsert, mille kuulajate arv ulatus tuhandetesse, otse näituseväljakule püstitatud suures, radiofitseeritud telgis. Soome publik vastas eesti laulja esinemisele tormiliste kiiduavalduste ja lilledega. Nagu Georg Ots ise ütles, kavatses ta esitada palu oma uuest repertuaarist, kuid kuulajate soovil tuli tal ette kanda ka palju vanu laule, näiteks «Saaremaa valss». Järgmisel päeval, kui G. Ots andis lisakontserdi, ei suutnud saal kõiki soovijaid ära mahutada.

«Soome rahva lemmiku» — nagu nimetas Georg Otsa ajaleht «Maakansa» — järgmine esinemine leidis aset 2. juulil «põhjamaa valges linnas» Oulus, Soome naistööliste liikumise 60. aastapäevale pühendatud pidustustel. Just nendele pidustustele Georg Ots öeti Soome sõitski. Siin oli palju küllalisi nii kogu Soomest kui ka välismaalt. Pidustuste avamisel võitis Ots juba esimese palaga — Soome rahvalauluga — kõigi kohalolijate südamed. Suur menu sai osaks eesti rahvalaulule «Kui tuled minule mehele», mille Georg Ots nagu rea teisi laule kandis ette soome keeles.

Järgmisel päeval tervitas Soome publik jällegi soojalt ja südamliselt oma lemmikut.

Oulust pöördus G. Ots koos abikaasa ja pianist Tarsina Alangoga tagasi Helsingisse, kust ta asus koduteele.

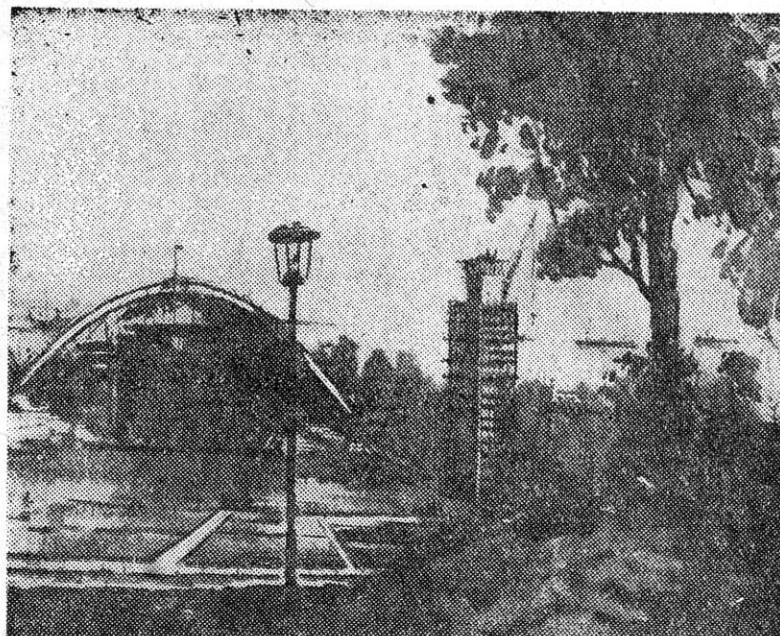
Tallinnas avatakse juubeli-kunstinäitused

Eesti NSV 20. aastapäeva pidustusi tähistavad vabariigi professionaalsed kunstnikud kahe suurejoonelise kunstinäitusega. Kujutatav kunst loovutab seekord

Kunstihoone ruumid täielikult tarbekunstile, siirdudes ise Tennesse saali Kadriorus. 160 maalijat, graafikut ja skulptorit esitavad siin oma umbes 700 üksiknumbrist koosneva loomingu paremiku.

Tarbekunstinäitus omakorda avatakse Kunstihoone kõikides saalides. Siin on esindatud ligi 100 autorit kõikide tarbekunstialadelt ligikaudu 500 esemega. Kunstipärane tekstiil, nahkestööde näidised, metalli- ja juvelierikunst, keraamika, klaasi- ja mööblikunst on esindatud võrdse kõrge tasemel.

Kuigi juubelikunstinäitus annab ülevaate 20 aasta loomingust, tähistavad kõik kunstnikud suurt pidustust ühte teostega. Eesotsas E. Okka suuremõõtmeliste õlimaalidega «Kaevurid» ja «Eesti punakaartlased lahingus 1918. a. (Keila lahing)», kannavad paljude teistegi teosed juubeliaasta arvu. Näitusel on rohkesti meie tänapäeva elu ja ka ajaloolisi sündmusi kujutavaid kompositsioone, portreid nõukogude

Otsa E. Okka maal «Eesti punakaartlased lahingus 1918. a. (Keila lahing)». All: A. Pillari akvarell «Lauluväljak».

suurepärasest inimestest ning kodumaa loodust ülistavaid teoseid. Vanade meistrite kõrvale on kasvanud uus, noor põlvkond, kellest paljudel on juba välja kujunenud omaenda kunstiline pale.

Juubelikunstinäitused jäävad avatuks umbes kuus ajaks. Siis saadetakse kogu näitus Moskva, kus 10. septembril avatakse kesknäitusesaalides (Maneežis) Balti liiduvabariikide (Leedu, Läti, Eesti NSV) 20. aastapäeva juubelinäitused.

Kuhu puu kaldub...

(3. lk. järg)

laagrid, kümned tuhanded tapetud ja surnuks piinatud: massimõrvade haud jäid kõnelema fašismi metsikustest ja meie rahva vastupanu jõust. Rahvast, kes võitles oma nõukogude võimu eest, ei suutnud keegi mureda. Ei Hitleri väed ega nende «vägev» tugi kohapealsele kodanlikele nationalistidele näol.

Mida tegid noil aegadel eesti nationalistid, need tõsisid «eesti mehed» ja «iseseisvuse toed»? Nad mängisid ühele kaardile — Suur-Saksamaa võidu peale. Neil oli palju tegemist, et kirjutada uusi lehekülgi eesti kodanluse reetmiskroonikasse. Ja need olid alatamad ja verisemad kui kunagi varem.

Palju rämpsus ujus karjääri tegema haakristliku ja pruunsärkliku katku tõveaastail. Oli kodanlusaegseid nooremleitnante ripalusi, kellest said ss-obersturmbannführerid, endisi riigiametnikke angelusi, kes tõusid ländesdirektoriteks, Reissaare taolisi kõrgemaid ohvitse, kes hakkasid kurikuulsa «omakaitse» pealikuteks, kirjanike ja ajakirjanikke, nagu Gailit, Kivikas, Vallaste ja teised, kes andsid oma sule rassistlikele hurrahtöödusteks, endisi koolimehi (Rajamaa jt.), kes õpikuis jutustasid lääged lugusid ss-meeste «kangelaslikkusest», kirikumehi piiskop Kõpuaga eesotsas, kes õnnistasid sisse Saksa vägede võitlusi ja mõrvatöid. Nagu peegelpildis avaldus nüüd kogu see närusus, mida eesti kodanlus oli endaga juba aastaid kaasas kandnud.

Kodanluse riismed lootsid sellele, et mida rohkem neil õnnestub ajada eesti mehi Saksa väkke, seda suurem on austus ja usaldus nende vastu Hitleri

võimudele. See hasart süvenes kuust kuusse ja aastast aastasse.

1943. aasta sügisel kuulutas ländesdirektor Hjalmar Mäe okupatsiooni-võimude käsul ja loal välja 1925. aastal sündinud noormeeste mobilisatsioon.

Totaalseks mobilisatsiooniks oli vaja eesti kodanlikele nationalistide totaalse toetust. Teisiti ei saanud, sest nii väga vastuvõtmatu oli 18-aastastele eesti noormeestele kutse ja käsk Hitleri eest surma minna. Noorsoo moraalseks läbitöötamiseks kutsuti rassistliku riigiministri Rosenbergi enda ülesandel ja ss-obergruppenführer Litzmanni konkreetsele käsul Tallinna kokku eesti kodanlusest järelejäanud tegeliskite koosolek. See oli eesti kodanluse riismete viimane n. õ. parlamentlik kokkutulek maal, kus nad demokraatia sildi all olid diktatuuri teinud kaksikümne aastat. Kokku tulid endiste parteide liidrid põllumeestekogudest sotsideni välja: esindus oli lausa seinast seinani, ja rahvas, nagu eelmise 20 aasta jooksul, välja arvatud. Olid koos endine «Ministerpräsident» Uluots, tegelik piiskop Köpp, ülikooli rektor Kant, usu-, poliitika- ja rahvamees J. Lattik ja teised. Seesama Lattik, kes 1941. a. augustis oli ühes Tallinna keldriurust ja nii väga kartis rahvast. «Meie sinna (tänavale) ei sõandanud minna, seepärast et meie nägu ei tarvitsenud sugugi meeldida suuremale rahvakogule. Olime nimetatud inimesed, kes igal kellalajal kartsid päevavalgust,» kirjutas Lattik aasta hiljem.

Nüüd olid nad jälle «nimega» ja teatasid muidugi jällegi rahva nimel, et kogu eesti rahvas on «kommunisti vastus». Kodanluse riismed tassisid

rahva petmiseks uuesti kolikambrist välja iseseisvuse puuhobu: tehtagu nägu, et neile antakse iseseisvus, siis on nad kõigea nois. Olid nõus noortele selgeks tegema (nagu on kirja pandud vastavas memorandumis), et «osavõtmisse käimaolevast võitlusest (s. o. Hitleri toetamisest) tuleb suhtuda kogu innuga», et nemad on valmis looma kõik eeldused, et rakendada kogu rahvas võitlusele... Nii mobilisatsioon, vajalik kude rekviireerimise ja muude sõja- aegsete korralduste läbiviimise võiks toimuda kiiresti ja tagajärjekalt ning kaoksik kõik kõrvalehoidmised sõja- aegsete kohustuste kandmisel.

Niisuguse 1943. a. 28. oktoobri memorandumiga — kui mitmendaga juba eesti kodanluse ajaloos! — mindi järgmisel päeval Litzmanni enda juurde. Ss-parun tegi eht preislase kombel: viskas «iseseisvust» manguvad harrased välja. Ta tundis neid läbi ja lõhki, teadis, et eesti kodanluse riismed täidavad oma memorandumisse kirja pandud lubadusi täht-tähelt ka siis, kui tema nende iseseisvuskomöödiiale kriipsu peale tõmbab. Ja ta ei eksinud selles.

Taluperemees Kadaka Jaan oli «seadusemees», kes harras kintsu kaabatses lootis armule ja õiglusele. Kõik see, mida ta nägi enda ümber, tõi ta teadvusele, et vaja on võidelda. Ta hukkus teadjana. Uluotsad, Kantid ja teised «iseseisvusemehed» kaapasid ka paruni kintsu, ent nad ei olnud 1905. a. taluperemehed, vaid 30—40-ndate aastate eesti kodanluse esindajad. Nende paadunud südametunnistuses ei olnud ruumi tõe jaoks. Sellepärast juhtuski, et samad «iseseisvusemehed», kes visati Litzmanni eeskotta, ruttasid jällegi

toetama... sedasama Litzmanni. Kui kuulutati välja veel totaalsem mobilisatsioon, oli Uluots esimene, kes kutsus üles seda käsku täitma. «Iseseisvusemehed» sõitid laiali üle Eestimaa, et käskida, petta ja õhutada rahvast sõtta Hitleri huvides. Nende käsutusse (muidugi pärisaerialaste kontrolli all) anti ajakirjandus ja raadio. Päev päeva kõrval kostis sealt kõige õudsemaid valesid ja väljamõeldisi: kuidas küll vabastatud võrus verejoad voolavad, kuidas rahvas kolonnidena Siberi poole liigub, viisnurgad otsaette põletatud ja okstraat ümber, või kuidas keegi olevat (muidugi oma kõrvaga) kuulnud tapetatute laste nuttu. Kõige selleks ei olnud vaja erilist fantaasiatki: fašistide teod lihtsalt kanti Nõukogude armee arvele. Ohjeldamatu laimpropaganda, mis käis käsikäes evakueerimise kurjade käskudega, tekitas paanikat ja soodustas põgenemist, milles väga palju oli lausa sunniviisilist.

Eesti kodanluse riismed sõitsid laiali üle Eestimaa, panid oma hasartmängu kõik ühele kaardile, Hitleri võidule. Ent Nõukogude armee ja kogu rahva võitlus löi selle panga lõhki. Koos peremeestega tuli ka sulastel endil ära sõita.

Saksa okupantide teenimine oli eesti kodanluse poliitikaande viimane suur kuritegu Eestimaa pinnal. Nad ei võinud ega julgenud oma rahvaga silma vastu jääda, sest ei olnud enam käepärast niisugust rahvusvahelise imperialismi täkki, millele toetuda võitluses rahva vastu või varjuda rahva viha eest.

Eesti kodanluse riismed hoolitsesid hulga inimeste välismaale tassimise eest. Hakates end seal sisse seadma, püüdisid kodanluse tegeliskid koondata enda füürerluse alla neidki, kes olid otsinud välismaale põgenemisega varju saksa mobilisatsiooni eest, Ohi-

Eesti NSV Arhitektide Liidus

1. juulil toimus Eesti NSV Arhitektide Liidus individuaalelamute võistluskavandite avalik arutelu.

Võistlus oli välja kuulutatud Tallinna TSN Täitevkomitee ja ENSV Arhitektide Liidu poolt. Võistlus korraldati kahes grupis: 3-toaline ja 4-toaline üheperekoonaelamu. Arutelu algul tehti teatavaks auhinnatud tööd. Mõlemas grupis anti välja kolm I ja neli II preemiat. Zürii otsuse kohaselt tunnistati I auhinna vääriliseks 3-toaliste individuaalelamute hulgas arhitektide Roopalu, Mirovi ja Herkeli projektid, 4-toaliste elumajade grupis arhitektide Velbri, Roopalu ja Tarsase kavandid.

Teise preemia omandasid U. Ellandi, H. Roopalu, H. Karro ja E. Laasi projektid.

Suvekuudel on AL ürituste plaanis ette nähtud mitmeid ekskursioone. Nädalavahetusel viibis grupp Tallinna arhitektide loomingulisel lühiekskursioonil Pärnus, kus linna paararhitekti Linakivi juhatusel tutvuti kuurordi uusehitustega.

Eesti arhitektidel on igal aastal olnud võimalik osa võtta NSVL Arhitektide Liidu algatusel spetsiaalselt arhitektidele korraldatud turismimatkadest välisriikidesse. Mitmete Nõukogude Liidu linnade arhitektidest komplekteeritud turistide grupi koosseisus sõitsid 1. juulil Tšehhoslovakkiasse Narva paararhitektid Ilmar Bork ja arhitektid Vaitke Solomatina ning Heikki Karro. 3. juulil asusid teele Rumeeniasse-Bulgariasse arhitektid Erika Nõva ja Heili Härmaon.

Kunstikroonikat

Möödunud nädala lõpul viibis Tallinnas NSVL Kunstifondi esindajatest koosnev komisjon, kes sõlmis lepingud 29 eesti tarbekunstnikuga uute töde teostamiseks üleilulisele tarbekunsti ja kunsttööstusalade näitusele, mis toimub Moskvas kesknäitusesaalides 1. det. 1960 kuni 1. veebr. 1961. a.

Aastapäevale pühendatud fotovõistlus

Viljandi kultuurimaja ja rajooni 1960. a. laulupäeva komisjoni poolt väljakuulutatud Eesti NSV 20. aastapäevale pühendatud fotovõistlusele esitati üle saja töö 18 autorilt. Esimese preemia vääriliseks tunnistati Viljandi Linna Haigla arsti Leino Märsi fotod «Head käed», «Sõstar õitseb», «Kiisu portree» ja «Laupäevaõhtu Võrtsjärve ääres». Teine preemia anti Jämeajala Psühhoneuroloogia Haigla meditsiiniõe Eva Perimani fotodele «Noor pillimees» ja «Maikellukesed». Fotode «Pidu hakkab» ja «Suuskadel» eest sai kolmanda preemia «Ehitusdetalli» Viljandi osakonna betoneerija-armeerija Ilmar Tibar.

Kiituskirjad tublimatele isetegevuslastele

Seoses Eesti NSV 20. aastapäevale pühendatud rajooni 9. laulupäevaga autasustasid EKP Vändra Rajoonikomitee ja Vändra Rajooni TSN Täitevkomitee kiituskirjaga üle kolmekümne isetegevuslase, kes on saavutanud rajoonis edu kultuuritöös. Autasustatud hulgas on rajooni rahvakunsti üldjuht Leili Koitme, Tootsi Briketitööstuse ametiühinguklubi segakoori juht Valve Jürisson, C. R. Jakobsoni talumu-

seumi direktor August Mikk, kombinaadi «Järvakandi Tehased» ametiühinguklubi segakoori juht Harald Siilak ja kombinaadi ametiühinguklubi isetegevuslik kunstnik Helvi Kohandi. Suurejõe kultuurimaja ja Kaansoo rahvamaja segakoori juht Tõnis Kivimaa, Suurejõe kultuurimaja isetegevuslane Jaan Reier, Tori raamatukogu juhataja Evi Haas jt.

nal asuti looma organisatsioone, et saaks tegutseda jällegi rahva nimel, jutustada «iseseisvusest», lootes nüüd USA ja Lääne-Saksamaa monopolistidele.

Algas jälle vana laul uues paigas. Jõueta vana laul, mis enam tulemusi ei andnud. Sellest annavad tunnistust mitmele maailma maale kolnud emigrantlike liidrite poolt aastakümnet kestnud «töö» tulemused.

Eesti kodanlus oli juba Eestimaa ländes eesti rahvaga. Pärast sõda lootsid eesti kodanluse riismed, et neil õnnestub välismaale sattunud eestlaste silmis võita endale heategija ja hoolitseja aupaiste ja küllap siis juba «poliitilise asju» saab edasi ajada. Esialgu näis neil edugi olevat, kuid see aeg oli õige lühike. Sest valel on ikka lühikesed jalad.

«Vaja on uusi ideid, mis tõmbaksid kaasa, ärataksid huvi ja koondaksid,» kostab nüüd kisa emigrantliku ladviku leierist. «Meie ei suuda oma taotlusi üksmeelse suunata ega koordineerida, vaid kipume jooksma sama sihi poole, mida lõpuks ei saavutatagi,» kurdeti ühes juhtkirjas 3 kuud tagasi.

Igasuguse nimega poliitilisi organisatsioone on kodanluse riismed välismaal agarad organiseerima. Kogemusi on: omaaegne paljude kisklevate erakondade süsteem neid talu ju andis. Kuid need, kelle jaoks seda tehakse, peavad sealseid komiteesid ja esindusi naljaks ja naeruks. Kuidas sünnivad välismaal emigrantliku ladviku organisatsioonid? Tavaliselt on nii, et kui saadakse kokku mõnikümne meest-naist, siis ongi kohe valmis vastava maa «eestlaste esindus». Endamõistetavalt on valimised, «demokraatlikud»: 20 renegaati on kohal ja samas paigas valitakse 19 neist «juhtivaise organisatse». Ja nii valmibki esindus, kes peab ennast tuhandete väliseestlaste huvide kaitsjaks teatud riigis.

